

Nr 529.

Av herr **Sandberg m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 215, angående statens avdikningsanslag och statens avdikningslånefond.*

I Kungl. Maj:ts proposition nr 215 föreslås vissa ändringar i nu gällande bestämmelser angående statens avdikningsanslag och statens avdikningslånefond.

Statsbidrag kan av Kungl. Maj:t anvisas till utförande av sådana torrläggningsföretag, vilka avse höjande av alstringsförmågan hos mark med hänsyn till dess utnyttjande såsom åker eller ständig slätter och betesvall. För dessa bidrag gälla för närvarande bl. a. följande villkor:

Statsbidrag till visst företag eller del därav kan beviljas under förutsättning att lantbruksstyrelsen finner värdet av båtnaden i förut angivna avseenden uppväga eller överstiga kostnaden för torrläggningen. Där värdet av båtnaden icke uppväger kostnaden för torrläggningen, kan statsbidrag dock i undantagsfall beviljas, när särskilda skäl därtill äro. Bestämmelserna angående förutsättningarna för beviljande av statsbidrag eller lån för torrläggningsföretag, vid vilka båtnadsvärdet icke uppväger kostnaden för torrläggningen, hava i förekommande fall tillämpats sålunda, att statsbidrag eller lån beviljats endast för företag, där kostnaden motsvarat högst 120 procent av båtnaden, och därvid har man ifråga om kostnaden fått bortse från förrättningskostnaden.

Vidare gäller att statsbidrag kan beviljas till högst hälften av den godkända kostnaden för såväl torrlägningsarbete — teg- eller täckdikning däri ej inberäknad — som ock för undersökningen och förrättningen jämte erforderliga kartor och handlingar. I den mån båtnadsvärdet överstiger kostnaden, skall statsbidraget undergå skäligen minskning.

Statsbidraget beviljas till viss del av den godkända kostnaden för torrläggningsföretaget, utan hinder därav att den verkliga kostnaden för arbetets utförande möjligen understiger den beräknade.

Kungl. Maj:t tillsatte i nov. 1931 trenne utredningsmän för att inom jordbruksdepartementet biträda med verkställande av utredning och utarbetande av förslag rörande de ändringar i gällande grunder för här ifrågavarande understöd, som kunna finnas erforderliga för att de för ändamålet anvisade medlen måtte med vederbörligt beaktande av ekonomiska synpunkter användas med största möjliga nytta för det allmänna.

Utredningsmännen föreslå i huvudsak följande: I de undantagsfall, då statsbidrag och lån må beviljas trots att kostnaden för torrläggningen överstiger båtnadsvärdet, bör den överskjutande kostnaden få uppgå till högst 10 procent av båtnadsvärdet, och vid bedömandet av kostnaden i jämförelse med båtnaden bör i dessa fall avdrag ej göras för förrättningskostnader och därmed jämförliga utgifter. I den kostnad, efter vilken statsbidrag och lån må beräknas, böra ej i något fall ingå utgifter för hantlangning och dylikt. Statsbidraget skall minskas från hälften till en tredjedel av kostnaden för torrläggningen. För det fall, att utförandet av ett torrlägningsföretag visat sig draga lägre kostnad, än som beräknats vid beviljande av statsbidrag eller lån, skall efter lantbruksstyrelsens bestämmande en motsvarande reducering av det lämnade understödet ske.

I fråga om beviljande av statsbidrag och lån i de fall där kostnaden för torrlägningsföretaget överstiger båtnadsvärdet, biträder departementschefen utredningsmännens förslag.

Mest betänkligt synes förslaget på denna punkt vara därutinnan, att förrättningskostnader och därmed jämförliga utgifter skola, i motsats till vad som för närvarande sker, medräknas vid jämförelse mellan båtnad och kostnad. Förrättningskostnaden är en kostnad som delägarna under alla förhållanden måste vidkännas, antingen företaget kommer till stånd eller ej. Den har till stor del sin grund i bestämmelserna för bidraget och är således till stor del påtvingad intressenterna på grund av gällande lag. Att i viss författning införa bestämmelser, enligt vilka företaget kan vägras bidrag därför att företaget måst vidkännas kostnader för i samma författning bestämda utredningar synes något egendomligt. Förrättningskostnadens förhållande till övriga kostnader är icke givet. Vid vissa dyrbara men lätt utredda företag kan nämligen förrättningskostnaden uppgå till mindre än 5 % av totalkostnaden, under det att den för vissa andra företag med motsatta förhållanden och framför allt vid små företag då samtidigt syneförrättning avser slitande av tvist, kan uppgå till 15 à 20 procent. Att sålunda låta förrättningskostnaderna vara det avgörande för huruvida bidrag skall beviljas eller icke, synes i hög grad olämpligt, och skulle komma att leda till att särskilt åtskilliga mindre företag orättvist ställdes utanför understödsmöjligheten.

Utredningsmännen föreslå att utgifterna för hantlangning o. d. icke skall få ingå i den kostnadsberäkning efter vilken understöd skall utgå. Det framgår icke av propositionen huruvida departementschefen delar denna uppfattning. Då emellertid dessa kostnader äro lika verkliga som grävningskostnaden eller annan kostnad, synas även hantlangningskostnaderna böra få medräknas för erhållande av statsbidrag eller lån.

Beträffande den viktiga punkten i förevarande bestämmelser, som rör storleken av bidragskvoten, har departementschefen, glädjande nog, icke biträtt utredningsmännens förslag om dennas nedsättning från högst hälften till högst en tredjedel av kostnaderna för torrlägningsföretaget. En sådan nedsättning skulle också, särskilt för Norrland, varit högst olycklig.

Det är emellertid ett önskemål som mycket starkt gjort sig gällande beträffande bidragets beräkning, både vid tillkomsten av nuvarande bestämmelser och sedan, och vilket det vore allt skäl i att i detta sammanhang beakta, så mycket mer som det kan leda till en om än mindre besparing. För närvarande gäller, som förut nämnts, att i den mån båtnadsvärdet överstiger kostnaden skall statsbidraget undergå skälig minskning. Denna bestämmelse tillämpas f. n. så, att om kostnaden utgör $\frac{1}{10}$ av båtnadsvärdet, statsbidraget utgår med 18.5 procent av kostnaden, och att med stigande relativ kostnad bidraget ökas så, att det blir 50 procent av kostnaden, då denna är lika stor som båtnaden.

Motivet till denna bestämmelse har angivits vara, att intressenterna i ett ekonomiskt gynnsamt företag finge anses vara i ringare mån beroende av understöd i form av statsbidrag utan återbetalningsskyldighet än delägarna i ett annat företag, där vinsten bleve mindre eller ingen. Utan att vilja förringa detta skäl måste dock även andra synpunkter beaktas, vilka torde böra tillmätas större betydelse.

Såsom redan vid ifrågavarande bestämmelsers tillkomst framhölls av Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands, Gävleborgs och Kopparbergs hushållningssällskaps förvaltningsutskott, har, med anslag i visst förhållande till båtnaden, anslagsbeloppet procentiskt taget blivit lägst vid de mest räntabla företagen. Det är emellertid ur nationalekonomisk synpunkt riktigare att hava anslagsgivningen så ordnad, att den i främsta rummet framlockar utförande av företag med hög båtnad. Den praktiska verkan av det tillämpade systemet har blivit, att de sämre företagen gynnas på de bättre företagens bekostnad.

Reduceringen av bidraget i förhållande till båtnaden är så mycket mindre befogad, emedan det visar sig — särskilt är detta fallet beträffande t. ex. myr-utdikningar — att det dröjer ej bara år utan tiotal av år innan båtnaden gör sig gällande, d. v. s. innan företaget är uppodlat och i hävd. Den jordägare, som genomför företaget, får sålunda sällan njuta frukterna av båtnaden annat än till en liten del, utan det är i regel de efterkommande, som draga största nyttan av företaget. Det synes då rättmätigt att det allmänna påtager sig kostnaden för den båtnad, kommande släktled få njuta av företaget, och att denna icke kommer att inverka på företagarens anslag för utförande av företaget. Då vederbörande jordägare vanligen icke har råd att påtaga sig den förhållandevis höga kostnad som kommer att påvila dem vid företag med hög båtnad kan det på denna grund alltså hända att just de ekonomiskt mest berättigade företagen icke komma till utförande.

Den tjänstemannakår, vilken har att praktiskt leda den statsunderstödda avdikningsverksamheten, nämligen statens lantbruksingenjörer, har också i sitt i nov. 1931 avgivna yttrande rörande betydelsen av nämnda verksamhet och vissa villkor för statsunderstödet åtnjutande med övertygande styrka framhållit önskvärdheten av en omläggning av grunderna för bestämmande av statsbidragets storlek, så att bidragskvoten bleve densamma för alla företag.

Det framhålles i nämnda yttrande bl. a. att de gällande bestämmelserna icke stå i god överensstämmelse med syftet att främja en såsom landsgagnelig av-

sedd verksamhet. Dessutom torde fastställandet av ett enhetligt och fullt likformigt beräkningssätt för bestämmandet av båtnaden å alla dikningsföretag inom vårt land med dess mångskiftande förhållanden få anses ligga utom möjlighetens gränser. Man torde böra fästa betydlig vikt vid det förhållandet, att enär uppskattningen av båtnadsvärdet alltid är beroende av en mer eller mindre subjektiv uppfattning, blir jämväl statsbidraget beroende av, huru långt förrättningsmännen vilja gå ifråga om jordens värdering. Statsbidragets storlek kan således bliva olika för fullt likvärdiga företag inom skilda län och landsdelar.

Den nuvarande ordningen innebär vidare en anledning till osäkerhet och irritation för jordägarna, vilket måste verka hämmande på företagsamheten. Där-om säges också i nämnda yttrande, att vid tillämpningen av en fast procent-sats för statsbidraget, såsom tidigare brukats, kan jordägaren efter allenast en preliminär kostnadsberäkning någorlunda sluta sig till, vilket statsbidrag han har att påräkna. Nu vinnes denna kännedom först efter fullbordandet av hela syneförfarandet och visar sig då måhända innebära en besvikelse.

Mest betänkligt är emellertid, heter det vidare, att statsbidragets beroende av den relativa kostnaden på sådant sätt, att de ekonomiskt mindre fördelaktiga företagen erhålla ett större bidrag än de bättre, utgör ett direkt premierande av de förra, en kraftigare hjälp till framdrivande av de sämre än av de bättre företagen. Att bestämmelsen vilar på en oegentlig grund tager sig också ett frappant uttryck i den inkonsekvens, som synes ligga däruti, att bidragsprocenten som, så länge kostnaden är större än båtnaden, kan sägas vara lika med noll, helt plötsligt stiger till 50, då dessa båda värden bliva lika, för att därefter vid ökad båtnad åter långsamt falla till 18.

Den uppfattningen, att den nuvarande glidande skalan för bidragsprocentens beräkning bör ersättas av en fast bidragskvot, har goda skäl för sig och delas allmänt av alla som ha med saken att göra, såväl intressenterna i torrlägningsföretagen som förrättningsmännen. En lämpligt avvägd fast bidragskvot torde bäst tillgodose det önskemål, som utredningsmännen också uppställde, nämligen att skapa bättre garantier för att endast företag, som verkligen vore värda att understödja med statsmedel, erhöles sådant understöd.

Om man alltså bör gå in för en sådan anordning, blir emellertid frågan huru högt man bör sätta bidraget. Enligt tillgängliga uppgifter var bidragsprocenten i medeltal för de företag, till vilka beviljats både bidrag och lån år 1930 42.7 %, samt för de företag, huvudsakligen i Norrland, som endast erhållit statsbidrag, men icke lån, 48.8 %. Om av torrlägningskostnaden bidragsprocenten göres fast, så är detta på flera sätt så pass förmånligt, att en viss varsam ned-sättning torde kunna ske utan att äventyra det ändamål vars främjande avses med de ifrågavarande bidragen. Det är givetvis icke möjligt att utan närmare undersökning bedöma var högsta gränsen för bidraget lämpligen borde sättas. Denna fråga torde därför göras till föremål för utredning.

En sak måste emellertid här bestämt framhållas, nämligen att vid fixerandet av bidragets storlek detta bör sättas högre för Norrland och de därmed jämför-

liga andra delar av landet, som förut åtnjutit en viss förmånsställning i förevarande avseende. Före 1926 utgick statsbidraget — som då var fast — till torrlägningsföretag inom nyssnämnda landsdelar med högst hälften av kostnaden och till företag inom andra delar av riket med en tredjedel. Allt talar för att för Norrlands del statsbidraget bör erhålla den storlek det hade förut.

Det ekonomiska resultatet av utdikningen är nämligen mindre omedelbart framträdande i Norrland, än i övriga delar av landet, och möjligheten till lån kan icke därstädes nämnvärt användas. I Norrland förekomma ofta betydande myrutdikningar, som ur alla synpunkter äro berättigade, varvid en i förhållande till arbetskostnaden betydlig areal avdikas. För dessa företag ställer sig förrättningskostnaden alltid tämligen hög, och detta gäller särskilt om godemän skola tillkallas och fullständig värdering göras. Detta har redan av statsmakterna beaktats, varför bestämmelsen om förenklad syneförrättning införts. Skola delägarna få den fördel, som lån av statsmedel innebär, måste de dock bekosta fullständig förrättning, vilket ofta gör att de avstå från lånet. På grund av myrens fortskridande förmultning efter torrläggningen och uppodlingen dröjer det vanligen icke så länge förrän dikena ånyo måste upptagas. Då kan t. o. m. inträffa att detta måste ske innan det ursprungliga lånet är slutamorterat, varför det är olämpligt att för sådana företag söka lån. Eftersom således en stor del av företagen i Norrland av naturen icke lämpa sig för lån med nu gällande bestämmelser synes det skäligt med en viss kompensation i fråga om ökat bidrag till företagen. Som förut berörts äro också avdikningslånen mycket litet förekommande i Norrland.

Enligt i propositionen lämnade uppgifter har torrlägningsverksamheten i Norrland under de senaste åren gått tillbaka, under det att densamma i landets södra och mellersta delar visat en fortgående stegring. Sannolikt beror detta till stor del på de nu gällande bestämmelserna, vilka äro ogynnsammare för Norrland än de före 1926 gällande, under det att dessa bestämmelser efter den 1929 vidtagna ändringen, varigenom bidraget gjordes lika för hela landet, äro förmånligare för de övriga delarna av landet. Då icke minst den nyodling som möjliggöres genom den här ifrågavarande statsunderstödda torrlägningsverksamheten har den allra största betydelse för Norrland, så synes även det nyss anförda tala för att Norrland beredes en bättre ställning i fråga om bidragets storlek än landet i övrigt. Måhända kan också en kommande utredning anvisa även andra vägar, för tillgodoseende av det skiftande behovet på torrlägningsverksamhetens område inom olika landsdelar än enbart en skillnad i bidragsprocenten.

Kommer så sist förslaget om begränsning av till torrlägningsföretag utgående understöd med hänsyn till de verkliga kostnaderna, vilket förslag departementschefen tillstyrker.

Riksdagen beslöt 1916 att statsbidrag finge utgå oavkortat utan hinder därav att den verkliga kostnaden för arbetets utförande understeg den beräknade. Motivet var att den minskning som kunnat ske på beviljade statsbidrag icke står i rimlig proportion till räkenskapssammandragens upprättande och gransk-

ning samt att sannolikheten för att med ifrågavarande kontroll erhålla en riktig uppgift å den verkliga arbetskostnaden vore mycket ringa.

Visserligen skulle nu enligt det framlagda förslaget ett verifierande av företags utgifter och en eventuell minskning av understödet i regel ske endast under förutsättning att arbetet utfördes under en tid med lägre arbetspriser än dem som vore gällande vid tidpunkten för arbetsplanens och statsunderstödet beviljande. Men sannolikt skulle ett införande av de ifrågasatta bestämmelserna nu, som före 1917, visa sig medföra mera besvär och olägenheter än besparingarna vore värda. Beträffande ett stort antal mindre företag utföres arbetet så, att varje delägare åtager sig vissa arbeten, vanligen på egen mark, mot att han erhåller därå belöpande statsbidrag. Han är således sin egen arbetsgivare och hela hans kontanta inkomst är lika med honom tillkommande statsbidrag, under det att den verkliga arbetskostnaden för den del av företaget han utför likväl är större än statsbidraget. Även vid större företag, som bortsättas på entreprenad, kan det i många fall bliva svårt att taga reda på den verkliga kostnaden, och bestämmelserna torde nu liksom förut leda till varjehanda manipulationer av företagens styrelser för att i räkenskaperna få upp kostnaden till den beräknade även i de fall, då den understiger denna. Bestämmelserna i nu förevarande avseende synas alltså böra bibehållas vid det nuvarande.

Den verksamhet, som främjas genom statens avdikningsanslag och statens avdikningslånefond, är så viktig och berättigad ur flera synpunkter att den icke bör försämras eller beskäras i ett missriktat sparsamhetsnit. Det är också med tillfredsställelse man konstaterar, att departementschefen avböjt den förändring i de gällande bestämmelserna, som vore mest ägnad att försämrå bidragsvillkoren. Genom ifrågavarande statsanslag skapas arbetstillfällen på landsbygden samtidigt som produktiva värden vinnas och jordbruket bringas en välbehövlig och lämplig hjälp. För Norrlands del torde knappast något anslag haft större betydelse och verkat mera gott på flera sätt än anslaget till torrlägningsverksamheten. Detta är ett för alla i denna landsdel känt och omvittnat faktum. Den minskning av frostländigheten, som avdikningen i praktiken visat sig medföra, är bland annat en viktig omständighet i detta sammanhang att räkna med.

Det är emellertid av vikt för hela verksamheten att de reglerande bestämmelserna bli så lämpliga som möjligt. Det synes därför vara nödvändigt att underkasta frågan om villkoren för statens understödjande av torrlägningsverksamheten en förnyad utredning.

På grund av vad sålunda anförts få vi vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte besluta:

att avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 215 i vad den avser ändringen rörande villkoren för erhållande av statsbidrag från statens avdikningsanslag och lån från statens avdikningslånefond, samt

att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte snarast föranstalta om utredning om och framläggande av förslag till ändring i gällande grunder för understöd ur sta-

tens avdikningsanslag och statens avdikningslånefond i huvudsaklig överensstämmelse med vad som framhållits i denna motion.

Stockholm den 9 april 1932.

O. E. Sandberg.

Ant. Wikström.

Reinhold Selberg.

N. E. Nilsson.

Ernst Hage.

Per Rudén.

P. J. Näslund.

P. Bergström

i Bäckland.
